

A NAGY THURY GYÖRGY

*Én nem vagyok elég, hogy megmondhassam,
vitézségét hogy előszámálhassam; csak az
harmadrészére is megírhassam, az hallgatóknak
eleibe adhassam.*

A XVI. században a magyar végházak lakói fizetetlen szegénylegények voltak. Vitézeinknek nyomorúság, ruhátlanság és mellőzés volt a részük. S mégis mit látunk: nemzeti küzdelmeinknek nem az ide-oda ingadozó és megalkuvó főuraink, hanem a szegény végbeliek a vezetői. A végbeli vitézek küzdő népe éleszti föl földünkön a nemzeti lelkesedést, s teremti meg a nemzeti ébredést. A végbeliekben él és ég a hazaszeretet legjobban. Hiába! a Losonczyak, a Szondyak, a Dobók, a Zrínyiek korát élték akkor. S kit nem ragadott magával ezek példája? Mikor királyok s nagyurak adják-veszik az országot két nagyhatalom: török és német közt, a végek népe testét veti a hódítók útjába, hogy legalább a maradékot megvédelmezze.

A végbeliek küzdelmei teremtenek nálunk irodalmat. A XVI. század lelkes világa megteremti a nemzeti költészetet; ennek köszönhetjük egyik legnagyobb költőnk: Balassi Bálintot is. Minden végházunknak megvoltak a maguk hegedősei és lantosai; minden fővitézünk tartott és táplált egy-egy lantost. S ezek fogták énekbe mindazt, amit a végbeli vitézek éreztek és tettek. A végek élete az ő költészetüknek forrása. S ez a költészet addig él, ameddig a végbeli élet virágozik. Balassi Bálint, aki szintén végbeli vitéz volt, költészetében a leghívebben adja vissza a végbeliek életét és lelkesedését. S valahányszor a végbeliekről ejt szót, a végbeliek érzése kiáltatja véle:

*Oh én édes hazám, te jó Magyarország,
ki kereszténységnek viseled paizsát!*

Igen ő, a nagy költő, aki végbeli vitézeink közt élt és küzdött, aki töviről hegyire ismerte őket, a végházak visszhangját adta hazaszeretettől dagadó verseiben. S a valóságot írta, mikor így énekelte meg a végbelieket:

Ő végbelieknek,
ifjú vitézeknek
dicséretes serege,
kiknek e világon
szerte szerént
vagyon
mindeneknél jó
neve!

A XVI. század vitézi szelleme a régi romokon új életet teremtett. Az előző kor tespedését a XVI. században nagy nemzeti visszahatás váltja föl, s új életet önt a magyarságba. Kísért a régi nagyság fájó emléke; fölél az önbizalom s a reménység a jobb jövőben.

Érdekes ezzel a korról mélyebben foglalkoznunk. Sok felemelőt, sok biztatót, sok igen sok - követnivalót találunk benne! S minél inkább mélyre hatolunk e kor szellemének, annál inkább látjuk, hogy igazi nemzeti élet csak a nemzeti hagyományokon épülhet fel.

Mivel a daliás idők is csak úgy ismerhetjük meg igazában, ha elsősorban főszereplőit ismerjük: foglalkoznunk kell a nagy idők nagy embereivel. Ilyen volt a XVI. században Thúry György, a törökök réme, a vitézi korszak egyik legnagyobb bajnoka. Ez a derék férfiú mint közlegény kezdte pályáját, és saját erejéből küzdötte föl magát a főkapitányi tisztségig. Hatalmas termetű, nagy erejű vitéz volt. Megnyerő külseje, nyájas modora, vidám kedélye és jószívűsége egész valójának szeretetreméltóságot kölcsönzött. Valamennyi egykorú történetíró emberséges embernek mondja őt, akiről jót sokat, de rosszat semmit sem mondhatni. Vannak krónikások, akik az idős Zrínyi Miklós fölé helyezik őt. Ha lelki tulajdonságait latolgatjuk, csakugyan arra jövünk, hogy nem ok nélkül emelik őt Zrínyi Miklós fölé. Egyenes és szókimondó ember ő, aki a kétszínűsködést soha nem ismerte. Minden szavában, minden tettében megcsillan az egyenesség és a

nyíltság. Amit szívében hordoz, az van a nyelvén is. Rátartó és büszke az ellenséggel szemben, de szerény és alázatos az övéi között. Jobb bajtársat nála keresni sem lehetett. Minden vitézét testvérének, felebarátjának tartja. Hódol a becsületnek és a tisztességnek. Ennél nagyobb értéket emberben nem ismer. Nagy híre és dicsősége kevélységre és fölfuvalkodottságra sohasem indítja; mert az üres hiúságot nem ismeri.

A csatáknak a lelke, a törököknek a réme ő, aki a félelmet nem ismeri, s aki az életét mindennap kész kockára vetni, hogy a hazájának használhasson. Az erő a karjában oly nagy volt, mint a bátorság a szívében. Ő is azok közé tartozott, akik a végbeli életet mindennél szebbnek tartották. A harcok izgalma és gyönyörűsége volt az ő kenyerere. De bár egész életét a harcban tölti, soha el nem durvul. A csatákban ő zord és vad vitéz; otthon a családja körében páratlanul szelíd atya és szerető férj. Az egyetlen dolog a világon, ami miatt a szíve olykor rettegésben vagyoni: a családja sorsa.

Kortársai és az egykorú történetírók mind magasztalva emlegetik tiszta erkölcsseit, hazaszeretetét és páratlan emberségét. Forgách, aki ugyancsak fősvény a dicséret osztogatásában, Thúry Györgyről a legnagyobb magasztalással szól. Szerinte nemcsak katonai erényei, de páratlan erkölcsi és egész életének lefolyása a legkiválóbb férfiúvá teszik őt!

Csoda-e, ha a katonák az ilyen embert bálványozták? Cso- da-e, hogy aki egyszer Thúry György kardja alatt szolgált, sohasem kívánt mást?

Az egykorú följegyzések, valamint az írdeákjai írva hagyták, hogy különösen azon ifjak ragaszkodtak hozzá, akiket gyermekségüktől fogva nevelt a vitézi pályára. Ezek közt volt a szigetvári hős fia; Zrínyi György is, aki édesatyjának nevezte, és mód nélkül szerette őt.

Nagy ember s nagy vitéz lévén Thúry György, a híre valamikor messze szállt az ország határain túl. A XVI. században három nemzetnek a versszerzői mondogattak róla éneket! Krónikák, újságlapok és levelek versenyezve dicsőítették őt. A híre oly nagy volt, hogy messze Ázsiából jöttek hozzánk török lovagok, hogy bajt víjanak véle. Thúry Györgynek ugyanis, mint bajvívónak, európai híre volt. Igen sok párbajt

vívott, sokszor tört kopját nagy hírű vitézekkel, de senkinek sem sikerült őt legyőzni. A személyes viadalokban ő legyőzhetetlen volt!

Thúry György a hírnevét a személyes viadalokkal alapította meg. Már mint gyermek kezdte meg a hadipályát, s mint ifjú folyton a kardforgatásban és a kopjatörésben gyakorolta magát. A vitézi élethez való ragaszkodás családi örökség volt nála. Ősei már az Árpádok korában is vitézkedtek. Nagyapja, Thúry Miklós, Mátyás király alatt szolgált, s mint dicsőséges vitéz volt ismeretes. Édesatyjának: Gábornak hadi érdemeit szintén magasztalják. Két fivére: Benedek és Farkas a XVI. század legismertebb végbeli kapitányai között szerepelnek.

Thúry György - a legidősebb fiú - nem járt iskolába. írni nem is tanult meg. Az ő iskolája a végház volt, ahol a hadiismereteket igyekezett elsajátítani. A végházakban ismerte meg a vitézi szellemet. Itt látta naponként a hazáért való ön- feláldozást; itt szemlélte, mint igyekeznek a vitézek jó névre és hírre szert tenni. A végbeliek szelleme őt is teljesen áthatotta; ő is mindenáron lenni akart valami! Nyughatatlan ifjú vére a harcra tüzelte őt. Minden valamirevaló török vitézbe be- lékött. Mint az éhfarkas a juhok nyomát, úgy kereste a török vitézek nyomdokait. S addig nem volt nyugta, míg ezt vagy amazt viadalra nem kényszerítette. A harcból addig meg nem tért, míg török fej nem lógott a nyerge kápáján. Általában véve Thúry György fiatalkorában nyughatatlan vérű, ingerlékeny, harcolni vágyó vitéz volt. Abban az időben a törökök az ilyen katonát versengés vitéznek hívták.

Hol kezdte a hadipályáját, nem tudjuk. A XVI. század negyvenes éveiben Ságban szolgált mint huszárfőlegény, s majd később mint huszártiszt. Ha a török basák panaszos leveleit olvasgatjuk, hamar meggyőződünk, hogy Ság és Drégely őrsége ugyancsak sok gondot adott a törököknek! És ezekben a harcokban találkozunk először Thúry György névvel. Ahol ugyanis török csata mutatkozott, ott Thúry sohasem hiányzott. Ha valahol megszólalt a hírlövő mozsár, Thúry már száguldva sietett oda. Így történt például 1544-ben is, mikor a török Balassi Menyhértet szorongatta

Lévában. Thúry már az első ágyúlövésre odavágtatott embereivel, s aztán részt vett az úgynevezett szalkái viadalban. Ez a szép győzelem ugyan Nyáry Ferenc nevéhez fűződik, de azért Thúry Györgynek is volt benne része.

Az 1552. évben a török elfoglalta Drégely várát. A környékén fekvő kisebb erősségek őrségei megszaladván, a törökök Ságot is elpusztították. Thúry György és vitézei ekkor nem voltak Ságon. Őket a gyáva és tehetetlen Ördög (Teuffel) Rézmán táborába rendelték. Thúry aztán részt vett a szerencsétlen palásti csatában. Az egykorú történetírók szerint Thúry itt is derekasan viselte magát. O és Jakusics kapitány mentette meg a törököktől körülfogott olasz csapatokat.

Hová került Thúry a palásti csata után, nem tudjuk. Valószínű, hogy Léván maradt. A palásti csata előtt ugyanis Ördög Rézmán is Léván tartózkodott.

Ez a feltevés annál inkább valószínű, mivel később Thúry György lett a lévai magyar kapitány. Ezt a jelentős tisztséget Thelekessy Imrétől vette át. Ez alkalommal leltár is készült Léva váráról. Eszerint volt a várban egy nagy ágyú, hét közepes, hat kisebb ágyú, négy seregbontó, száznegy szakállós, száztizenhat tonna por, több ezer ágyúgolyó és elég sok tüzes szerszám.

Thúry György mindennek a szaporítását sürgette. Aztán arra kérte a királyt, hogy az udvarbírói tisztelet is reá ruházza; mert könnyebb a kapitányi tisztelet viselnie, ha a vártartomány jövedelmét is ő kezeli. A király e kívánságát is teljesítette.

Mint lévai főkapitány hamarosan megkapta a Bars megyei főispánságot is. Az 1558. év eleitől fogva már állandóan Bars megye főispánjának írja magát.

Thúrynak régi szokása volt, hogy bajviadalra hívja ki a szomszédságbeli török végházak újonnan kinevezett főtisztjeit. Léván is, alighogy megmelegedett, már bajviadalra hívta az új váci béget. Mint folyt le a viadal, nem tudjuk. De Thúrynak semmi baja sem történt. A török ellen való állandó portyázgatásából is mindig jó nyereséggel tért vissza.

Thúry György egész életén nagyon szívén viselte a kardja alatt szolgáló katonaság sorsát. O maga vagyontalan ember

lévén, nem követhette a gazdag főkapitányok példáját, akik szükség idején a magukéból fizették a katonáikat. Thúry nem tehetett egyebet, mint írt és könyörgött a királynak és a kamaráknak, adná meg katonáinak jól megérdemelt zsoldjukat. Rövid lévai kapitánysága alatt egész csomó ilyen folyamodást küldött Bécsbe. Az 1557. év január havában például megindító hangon kéri a királyt, adatná meg katonáinak a fizetésüket, mert nincs a szegényeknek élelmük. Mivel a kérésnek és a sürgetésnek nem volt kellő eredménye, a lévai vitézek a végbeli szokás szerint két társukat fölvasztották, hogy élőszóval adják elő nagy nyomorúságukat. A következő évben a lévai vitézek már azt írják Bécsbe, hogy a nyomorúságuk elviselhetetlen. Lovait, fegyvereiket kellett eladniok, hogy élelmet szerezhessenek maguknak. A gyalogság már legnagyobbbrészt itt hagyta Lévát. Mindössze csak huszonkét gyalogos van most Léván. Pedig az éjjeli és nappali őrködés a vár és a város nagysága miatt igen súlyos az ittmaradottakra. .

1559-ben Thúry György Palota (a mai Várpalota) várának a kapitánya lett. Ismervén vitézségét és harci kedvét, gondolhatjuk, hogy Palotán sem ül nyugodtan. Amikor szerét tehetette, ő bizony kiment, s vitézeit is ki-kiküldözte nyelvfogásra és portyázásra. Aztán, hogy katonáinak jó példát adjon, a leghíresebb török vitézeket hívta ki kopjátörésre és bajviadalra. A többi közt itt Palotán vívott bajt Dsáffer vajdával, a leghírhedtebb török vitézek egyikével. Másoknak is írogatott kihívólevelet, s meg is vívott velők. A bajviadalok híre persze Bécsbe is eljutott, s a haditanács megtiltotta Thúrynak a bajrahívásokat és a viadalokat.

De nemcsak személyes viadalokat rendezett ő, a szomszéd törökökkel is csatáztatott, ha erre alkalom kínálkozott. Fehérváron ekkor Hamza bég állott a török őrség élén. Nála vakmerőbb, ravaszabb és ügyesebb bég alig akadt ez időben. Mindent kieszelt az Thúry romlására. Ám a palotai főkapitány nem olyan ember volt, akivel egykönnyen végezhetett. Thúry nagyon jól ismerte a törökök lesvetéseit; ismerte Hamza bég furfangos ravaszágát is, így hát vele szemben mindig a legnagyobb óvatosságot alkalmazta.

Már főkapitánysága első évében a fehérvári bég egyik főembere: Teffen aga Thúry tömlőcében ült. Vele együtt a sóbbrangú török vitézek is várták ott a szabadulásukat. Ha Hamza bég nem bocsátotta a hódoltságokat Palotára, Thúry fegyverrel intézte el a dolgot. Ha Hamza bég lovasai Palota körül száguldoztak, egy részük sohasem tért vissza Fehérvárra. Thúry a zsákmányból aztán a királynak is juttatott, hol néhány török zászlót, hol meg szép török lovat. A törökök hosszú lajstromban küldték fel a Thúry György okozta károkról szóló jegyzéket, mely egyúttal az elfogott törökök neveit is felsorolja. Mivel sérelmükre orvoslást nem kaptak, s mivel Hamza bég a palotaiak miatt nem űzhette kedvére a portyázást és a fosztogatást, minden kigondolható praktikát kieszelt furfangos fejében, hogy Thúry Györgyöt eltegye láb alól. A többi közt álomport is küldött egy pribékkal Palota várába, hogy mikor Thúry György és vitézei bort isznak, poharukba tegye azt. Ezt az eredeti s furfangos kísérletét a sümegi kapitány, Ormányi Józsa így írja le:

„Ott Palotán vagyon egy pribék, ki Thúry György urammal jól vagyon, kinek immár sok óta fogva titkon írogatott Hamza bég leveleket, hogy valamiképpen Palotát elárul- tá. Sokféle praktikával írt neki mindenkor Hamza bég. És az elmúlt napokban titkon küldött volt Hamza bég a pribéknek olyféle maszlagot, hogy mikor ember róla iszik, olyan leszen, mint egy holt ember, harmadnapig. Azt írta volt a pribéknek, hogy mikor Thúry György az ottvaló vitézekkel vígan lakik, megadja innia Thúry Györgynek és az ottvaló vitézeknek, kik ha megisszák, olyanok lesznek harmadnapig, mint az holt emberek. És aztán a pribék mindazt mívelhet, azt mit akarna. Ezféle sok irogatást és praktikát az pribék, ki keresztény, titkon mind megjelentette volt Thúry György uramnak. Osz- tán Thúry uram minden dolgot értvén és az pribékkal titkon egymást értvén, úgy várta Hamza béget oda Palotára, hogy már övé leszen Palota. Thúry György mindenképpen ahhoz tartotta magát, az mire Hamza bég az pribéket tanította volt. De azért az árokba egynéhány tégely port szerzett volt, ki miatt sok töröknek kellett volna elveszni. Az hagyott napon Palota alá ment volna Hamza bég nagy sokan és sok lajtorjával

és az várat mind környülállották volt az törökök. Az várból pedig csak egy szózat sem volt akkor éjjel. De azért mindenképpen készen voltak s csak várták, hogy az árokban szánjanak a törökök. Az árok szélén meg volt szervezve az por, de soha semmiképpen az árokba nem mertek szállani. Aztán Hamza bég le is vágott bennök, meg is sebesített egynéhányat, hogy az árokba le nem akartak szállani. Aztán, hogy látta, meg kezdene világosodni, visszamegyen Fehérvárra népével. Azután Thúry György írt egy levelet Hamza bégnek ilyenformán: Im megérttem, hogy itt az vár alatt voltál; de nem vettem volt eszembe most; mert az vitézekkel annyira ittam volt, hogy harmadnapig sem voltam jól bele. De ha híremmel lett volna, nem mentél volna olyan békével vissza! Hamza bég az pribékben még most sem kételkedik ehhez képest, hanem most is úgy értem, hogy praktikájuk vagyon. Valami következik belőle. Azt írhatom, nekem Palotáról izenték titkon.”

Ha Hamza bég azzal dicsekedhetett, hogy jeles kémei vannak, Thúry György is elmondhatta azt magáról. A fehérvári törökök minden mozdulatáról, minden tervéről tudott ő. Hiszen a fehérvári magyar polgárok, aztán a szomszéd községek bírói, kik be-bejártak Fehérvárra, Thúry György uramat tartották hírrel. S amint ő valamit megtudott, azonnal jelenté a nádorispánnak és Török Ferenc országos főkapitánynak, valamint a fenyegetett végházak kapitányainak. Az 1561. év nyarán például megírta Török Ferencnek, hogy a fehérvári törökök megkísérték őt s vagy a városra jönnek, vagy a barmot igyekeznek elhajtani. A fehérvári kalauzok már futkosnak s kérdezzetik, mikor lesz az indulás. Azt is megírta Thúry, hogy a fehérvári bég mikor ment Budára, s mikor ment onnét haza.

Thúry György, jól tudván, hogy a fehérvári törökök folyton fenik a fogukat Palotára, azon volt, hogy a várat jó karban tartsa, s az őrség a fizetését idején kiereszokolja Bécsben. Újrafodette a várat. Új árkokat ásatott. Aztán muníciót is szerzett. S mivel leveleivel nem sokat ért el Bécsben, megbízható embereit küldé oda a zsoldért. Az 1561. év január havában például Alistály Márton deákot küldi fel, s ez addig visz-

sza sem jött, míg az ötezer forintot ott meg nem kapta. A következő évben ugyancsak Alistály Márton deák és Mogor Kristóf hoztak Pozsonyból négyezer forint értékű posztót. Valamivel később (okt. 8-án) Pap Péter, Eszéky László és Mogor Kristóf Thúry György hív szolgálai – ismét ezer forintot hoztak Pozsonyból.

Amint az őrség anyagi állapota kissé javult, a portyázás is vígabban folyt. A budai basák panaszai hirdetik, hogy a palotaiak miatt a törökök Fehérvár vidékén semerre se utazhattak békével. Portyázó csapataik is rendszeresen találkoztak a künt járó palotai vitézekkel. S az ilyen találkozás harc nélkül nemigen esett meg.

Thúry Györgynek a maga várán kívül arra is volt gondja, hogy a szomszéd kapitányok idejében értesítést kapjanak a törökök rezgelődéséről. Nem könnyű dolog volt ez! A Fehérvárra küldött embereket ugyanis a törökök nagyon is szemmel tartották. Az 1562. év március 30-án írja például a nádorispánnak: „Megértettem az nagyságod levelét. Én éjjelnappal azon volnék, hogy nagyságodat bizony hírrel tarthatnám; de valamely emberemet beküldöm, mind megfogják. Mostan is egynéhány emberem vagyon Fehérvárott fogva. Az mely megjő benne, azt is negyednapig ottbent tartóztatják, igen verik s így bocsátják ki. Most az környékben való falukon Hamza bég levelét hordozzák, kiben többet ezer szekérnél számozott és nagy büntetés alatt parancsolja, hogy a jövendő vasárnapra az szekerek erős láncokkal egyetemben Fehérvárott mind bent legyenek. Tetteti, hogy ő maga is visszajönne, de az csak képmutatás.” Úgy ezen, mint egyéb leveleiből világosan látszik, hogy Thúry Fehérvárat vagy Veszprémet akarta megkísérteni. Régi szándéka volt ez már neki. S mivel most a körülmények igen kedvezőek voltak, mind a nádorispánt, mind Török Ferencet cselekvésre nógatta. „Csak ti nagyságtok ne késsék” – írja az ország hadnagyának.

Az országos főkapitány azonban késett. Az udvar ugyanis mind most, mind később ellenezte a merész tervet. Így aztán Thúry György csak kisebb portyázásokat űzhetett. Ezekkel tölt el az év egy része, no meg az örökös kéregetéssel az őrség fizetéséért. Thúry György ez évben egész csomó folyamodás

bán sürgette a vitézek fizetését. De bizony még az előző évi fizetést sem tudta teljesen kierőszakolni. Pedig a király több ízben elrendelte a palotai őrség és Thúry kifizetését. De a kamarának nem volt módjában a király rendeletét teljesíteni. Az 1562. évben például a kamara Thúrynak még lévai kapitányi fizetésével is hátralékban volt. Az 1562. év június havában a király elrendelte, hogy a palotaiak 1561. évi hátralékának felét fizessék ki. S még ez sem történt meg.

Így állván a dolog, gondolhatjuk, minő állapotban és kedvben lehetett a palotai őrség! Csoda-e, ha még kiválóbb végbeli kapitányaink is egymás után adják be lemondásukat, mert lehetetlen volt ilyen viszonyok közt a felelősséget vállalniok.

Az 1564. évben a végbeliek fizetése nem javult, sőt rosszabbodott. Bár a király több ízben megsürgette Thúry Györgynek és katonáinak fizetését, a szegény katonák hiába vártak arra. 1564. január 12-én rendeli el a király a palotaiak fizetését. Ezt a rendeletét március 3-án, március 19-én, március 26-án, április 1-én, április 21-én stb. folyton ismételteti, s a katonák mégsem kapták meg hátralékos zsoldjukat. De azért elvárták tőlük, hogy éhezve és rongyosan is híven szolgáljanak. Thúry Györgynek például meghagyta a király, hogy a törökök közt állandóan megbízható és alkalmas kémeket tartson, s a tőlük hallott híreket késedelem nélkül megírja.

A költségeket azonban az ilyesmire hiába várta. Megunván az örökös könyörgést, Thúry 1564. március havában beadta lemondását, s arra kérte a királyt, küldene minél előbb az ő helyére más kapitányt. Thúry a lemondását többször megismételte. A király azonban hallani sem akart Thúry távozásáról. Hogy némileg megvigasztalja őt, 1565. június 17-én ötven magyar darabontot és muníciót küldetett néki Palotára, és maradásra kérte Thúrtyt. Hosszas alkudozás után sikerült rávenni őt a maradásra, oly feltételek alatt, hogy Palota várának fizetését ezentúl késedelem nélkül megkapja, és a vár fenntartására, valamint az őrség fizetésére eddig kapott ötezer forintot ezer forintra megtoldják.

Olyan kötelezettség és ígéret volt ez, melyről mindenki tudhatta, hogy teljesíteni nem fogják. Csakhamar Thúry is meggyőződött, hogy üres ígérekkel áltatták őt. Az ígért fi

tés ugyanis sehogy sem akart megérkezni. Március 25-én Thúry tehát a magyar kamarának írt, s kérve kérte, elégítené ki a szegény palotai őrséget; mert immár elviselhetetlen a helyzete. „Kérem tikegyelmeidet mint bízott uraimat — írja Thúry —, az kevés fizetéssel az én emberemet ne késlelje, miért, hogy ide mifelénk sok különb-különb hírek vannak. Az fizetetlen néppel immár meg is háborodtam. Tudja kigyelmed, az én esztendőm immár eltelik; azért ami oda volna még az mi fizetésünkbe, azt kigyelmed minden fogyatkozás nélkül adja meg. . . . Az pogány miatt annyira megnyomorodott az őrség, hogy még az testi ruhába sem viselhetnek! Én immár elkeserültem szegényeket temlecezni és kalodázni, ki miatt sokan el is futottak. . . . Lássá kegy. az szegény nép mint megháborodott és megnyomorodott itt ez földön! Nincs oly ember az világon, ki ezeket nem keserülné... Az mostani háborúidőben az kevés fizetetlen nép ellenem felzendül! Majd mind elmennek; én magam az várnak megtartására elég nem vagyok.”

A katonaság nyomorúságán kívül Thúryt az is bántotta, hogy a vár düledező épületeinek javítására sem adtak semmit. A haditanács az év március havában, hosszas sürgetés után is csak azt határozta, hogy a palotai épületeket megvizsgáltatja.

Bár a palotai őrség a nagy fizetlenség miatt igen megfogyott és elkedvetlenedett, Thúry azért ez évben is kísérletet tett Fehérvár elfoglalására. O jó viszonyban volt a fehérvári bíróval: Fehér Lőrincel, s ettől megtudta, hogy a mostaninál jobb alkalom aligha kínálkozik Székesfehérvár visszavételére. Más kémektől is kedvező jelentést kapván, Thúry Győrbe ment, hogy Salm generálissal megbeszélje a dolgot. Salm mindenben helyeselte Thúry tervét, s azonnal írt a királynak, s jelenté, hogy az ácsi bírót ismét beküldi Fehérvárra. Ezalatt

- írja — Thúry György és Török Ferenc főkapitány Fehérvár alá vonulnak majd. Thúry György nálam lévén, a fehérváriak az ő helyettesének; Thúry Farkasnak küldtek jelentést. Eszerint most Fehérvárból kétszáz beslia és kétszáz gyalogos Szatmár felé indult. A budai basa a szpáhiakat is mind máshová rendelte. Ha tehát újabb török csapatok nem jönnek Fe

hévára, veszedelem nélkül végrehajtjuk a tervet. Főleg, ha a fehérvári polgárság is szavának áll. A kínálkozó szerencsét nem szabad elhalasztanunk! Kassán és Szatmárt is megtörtént már, hogy a polgárság átadta a várost. A polgároknak szabadságot és nemességet adhat felséged.

Amint a levélből látszik, Thúrának sikerült Salm generálist a tervének megnyernie.

Amíg ő Győrött időzött, fivére és helyettese Palotáról levelet írt neki. A levél így hangzik:

„Szolgálatomat írom kegyelmednek, mint bízott uramnak s bátyámnak. Az mely ember bejár (Fehérvárra), azon ember által üzente Fehér Lőrinc, hogy azmely dologról emlékezett volt kegyelmednek, szintén most volna ideje; mert az török igen kevés. Az szpáhiak is minden marhájokkal elmentek. Kétség nélkül üzente, hogy csak volna valami bizodalom, s kegyelmed biztatná őket. Az mennyi török vagyon, ők magok is bírhatnának velők és kézbe adnák ők maguk az várost. Továbbá egyéb hírek felől is tudakozókat mindenfelé küldtem, kik ha megjönnek, kegyelmednek megírom, ha mi új hírt hoznak. Végezetül azon kéreti kegyelmedet Fehér, hogy az mely levelet írt kegyelmed, oly embertűi küldje, hogy kézbe ne akadna; mert nekik fejenkint veszniök kell.”

Thúry György visszaérkezvén Győrből, mindent megtett, hogy Fehérvárról biztos híreket kapjon. Lovasaival jómaga is kerülgette Fehérvár vidékét, s a városba egyik kémet a másik után küldte. Az eredményről aztán értesítette Gregoróczyt, a győri főkapitány helyettesét. Salm erre augusztus 25-én újra írt a királynak, s Thúry magyar levelét latin fordításban mellékelte. Thúry szerint a fehérvári bég magához rendelte a si- montornyai béget, de idáig nem érkezett meg. A mostani pompás alkalmat tehát nem szabadna elszalasztani. „Én – írja Salm – emberemet elküldtem a fehérvári bíróhoz, s magyar leveletemet a ruhájába varrtuk bé. Most várjuk a választ.”

Négy nappal később Salm azt jelenti a királynak, hogy az ácsi bíró megjött Fehérvárról, s Thúry Györgynek eléadá küldetése eredményét. „Thúry nem akarván írni, Imolay Mártont küldé hozzám, hogy szóbeli jelentést tegyen. Esze

rint a székesfehérvári bíró (Fehér Lőrinc) két polgártársát küldé Thúryhoz, s vélük azt üzentette, hogy csak jöjjünk minél előbb; mert most csak háromszáz török van Fehérvárott. Magyar ember pedig ezer vagyon. S ha ezer katonával segítségükre jönnének, ők a várost átadják s a török őrseget segítenek levágni.”

Mivel a király ellenezte Fehérvárnak tervezett elfoglalását, Salm generális bejelentette, hogy személyesen megy hozzá ez ügyben. Közben Thúry György egymás után írja a leveleket. Tervét a szomszédos főkapitányok is helyeselték. Sőt Teuffel Kristóf is, aki ekkor éppen Pápán időzött, s az őrseget mustrálta, nagyon helyesnek találta a Fehérvár ellen tervezett támadást. Ennek végrehajtására ő elegendőnek tartotta hétszázötven huszár, kétszáz nehézlovas, kétszáz hajdú és kétszázötven puskás gyalog kiküldését. Teuffel ezt a számvetést Thúryval együtt csinálta. Thury ugyanis ekkor Pápán volt, s Teuffel Kristóffal tanácskozott. Közben a kémek mindig kedvező híreket hoztak Budáról és Fehérvárról. Podgorszky János szentmártoni kapitány kémje is megjövén Fehérvárról, Salm generálisnak azonnal jelentést tett. Szerinte a fehérvári polgárok így kiáltottak az ő emberéhez: „Jó isten! hol vannak most a keresztények? Hiszen itt az ideje Fehérvár visszafoglalásának. A vár árkaiban nincsen víz, s a városban több a keresztény, mint a török!”

Ezalatt Salm generális Bécsben a királyt igyekezett megnyerni a tervnek. Úgy látszik, hogy nagy nehezen sikerült is ez neki. Visszajövet ugyanis összeállította, hogy minő csapatokat lehetne Fehérvár ellen küldeni. Salm tervezete szerint Győrből, Pápáról, Palotáról és Szentmártonból hatszázki- lencven huszárt, kétszázharminc nehézlovast, hatszáz hajdút, száz naszádot, négyszáz német gyalogost stb. összesen kétezer-százhetven embert lehetne alábocsátani. E várak őrizetére otthon maradna ezerkilencszáznyolcvan katona, ötszáz jobbágy és száz naszádos.

Mikor Thúry György és Salm generális mindent előre elkészítettek és megbeszéltek, Gregoróczy győri vicefőkapitányt küldték Bécsbe, hogy a király jóváhagyását megnyerjék. Gregoróczy lehozta a király választát, mely aztán Salm generális

nak minden kedvét elvette a vállalattól. A király ugyanis azt követelte Salmtól, hogy teljes biztosítékot nyújtson Fehérvár elfoglalásáról.

„Hogyan biztosíthatom én felségedet - írja Salm -, hogy a várost föltétlenül elfoglalom? Ez nem éntőlem, hanem Istentől függ. Én csak azokat jelentettem főségednek, amiket a fehérvári bíró írt volt Thúry Györgynek. Ha felséged nem bízik bennem, magával Thúry Györggyel értekezzék. Én felséged írása után most már nem merek Fehérvár ellen indulni; ha csak felséged nem parancsolja. Biztosítékul csak annyit mondhatok felségednek, hogy nekem nagy, jó és erős reményem van Fehérvár elfoglalására.”

Miksa király ingadozása miatt Thúrynak szép terve dugába dőlt! Soha olyan kedvező alkalom nem kínálkozott többé Fehérvár visszafoglalására, mint ekkor. És soha olyan kevés áldozattal nem járt a terv kivitele, mint ekkor, mikor Fehérváron számba vehető török őrség nem volt, s a polgárság teljesen a magyarsággal tartott. De hát merészséget, hirtelen elhatározást s jőzan tervet a bécsi udvarban ez idő tájt hiába keresett az ember. A végbeli élet egész története azt bizonyítja, hogy fővitézeink sikert, győzelmet csak akkor arattak, ha Bécs megkérdezése nélkül és a haditanács akaratának ellenére a saját felelősségükre cselekedtek.

Mondanunk sem kell, hogy Thúryt és vitézeit mód nélkül bántotta tervüknek elvetése. Hiszen a dicsőségen kívül Fehérváron nagy zsákmányt is szerezhettek volna. Ez pedig a súlyos időkben, mikor a zsoldjukra hiába vártak, nagyot lendített volna rajtuk.

Az elkedvetlenedett Thúry 1565. december 3-án újra beadta lemondását. Miksa királynak azonban ezúttal is sikerült őt maradásra bírnia, fűt-fát ígervén Thúrynak. És ez nagy szerencse volt Palotára. Mert hát közeledett az idő, amikor a törökök megunván Thúry György portyázásait, Palota várának eltörlését határozták el. Úgy látszik, hogy Thúry ismerte a törökök szándékát; mert az 1566. év tavaszán erősen sürgette a muníció küldését Bécsben. Mivel a kamara kétezer-négy-száz forinttal adósa volt Thúrynak, s mivel ő ennek megfizetését hiába sürgette, Károly főhercegnek írt. Arra kérte őt,

hagyja maga kamarának a kétezer-négyszáz forint kifizetést; mert e súlyos időkben fizetnie kell katonáit. Veszedelmes helyen vagyon Palota vára, s én — írja Thúry - nem akarok szégyent vallani.

A kamarát azonban még a közelgő veszedelem sem indította meg. A király csak június hó 1-én, vagyis közvetlenül a megszállás előtt hagyta meg a kamarának, hogy Thúryt fizesse; mert Palota vára nagy veszedelemben forog.

Mivel Thúry a megszállás miatt a pénzt már nem kaphatta meg, tehát fizetetlen néppel kellett az ostromot átszenvednie!

Mivel Oroszlán basa maga hirdette mindenfelé, hogy Palota várát elpusztítja a föld színéről, már a megszállás előtt mindenki tudta, mi készül Thúry ellen. Ő maga Salm generálistól kért segítséget. Ez Izdenczy Istvánt küldé hozzá száz magyar puskással.

Oroszlán basa a vár ostromát június 5-én kezdé meg.

Ennek a híre hamar elfutott. Nádasdy Tamásné száztíz válogatott puskást, majd meg lovasságot küldött Pápára. Batthyány Ferenc száz huszárt bocsátott ugyanodá; a többi népét pedig Borgatára rendelte. Aztán azonnal írt a királynak, s ezt imígyen jelenté a nádorispánnénak: „Im, írtam őfelségének, az hercegnek is mindenképpen, amint legjobban tudtam, hogy őfelsége sietné megsegíteni Palotát, mert ha kezdi őfelsége halogatni, félek rajta, hogy kárt nem kezdünk vallani. Izentem továbbá az vármegyének is mindenképpen, hogy gondot viseljenek Palota megszállásáról; mert ha nem viselnek, mindnyájan megbánják. Én, látja Isten, valamivel tudok, mindennel kész vagyok segítség lenni.”

Ezalatt Oroszlán basa nagy erővel ostromoltatta Palota várát. Nagyobb és kisebb ágyúival a falakat rontotta; sáncokat vetett a várral szemben, s az árkokat töltette be. Thúry György ötszáz emberével derekasan védelmezte a várost. Tűzmesterei elég kárt okoztak az ostromlóknak, s ő maga is rajta volt, hogy minél több török pusztuljon el. Thúry

— amint maga is több ízben kijelentette — mezei csatavezető kapitánynak született. A mezei harcokban érezte magát otthon, s ott aratta minden sikerét. Csak a körülmények kényszerítették őt arra, hogy düledező várakat és silány palánko-

kát védelmezzen. Palota megszállásakor is kikíváncozott a mezőre, s éjjel ki is tört lovasaival a várból, s az alvó janicsárok táborában nagy vérengzést vitt véghez. Mire a török főszereg észbe kapott, Thúry az embereivel és zsákmánnyal már ismét a várban volt.

Ezt a kirohanást Zrínyi Miklós is megénekelte a *Szigeti veszedelem*ben, írván:

*Szégjenli az Thúry, hogy vagyon kúfalban
sáncolva. Akarna lenni táborában!
Mint erős oroslán nem késik barlangban.
Mikor fekvé találják vadászok abban,*

*kiugrik haraggal; sok erős dárdát ront, vadász
halomban már, erős hálókát bont, valamerre
fordul, piros vért sokat ont, így Thúry
cselekszik, töröktől bántódott!*

Oroszlán basát mód nélkül dühösítette Thúry éjjeli támadása. Abbahagyatván tehát a Mőré-bástya lövetését, a keleti oldalról, a kápolna táján kezdé meg az ágyúzást. Itt a fal jó darabon csakugyan ledőlt, s a törmelék betölté az árkot. A roham most már eredménnyel kecsegtette. De mielőtt Oroszlán ezt elrendelte volna, maga elé hozatá Thúry György két rab katonáját: Pap Pétert és Literáti Pétert, s tőlük kérdé, nincs-e a ledőlt falon túl valami akadály. A két ravasz katona félre akarván vezetni a törököt, azt felelé, hogy a kápolna oldalán még tíz-tizenkét lábnyi mélységű földött árok fut végig, melyet meglábolni lehetetlenség. Oroszlán basa erre tovább is löveti a várat. Thúry jó példával járván elől, katonáiba lelket öntött. o maga úgy harcolt, mint bátor közlegény, s úgy vezette a védelmet, mint okos vezér. De azért belátta, hogy a várat sokáig nem tarthatja. Ezért követet akart kibocsátani a körülzárt várból, hogy segítséget kérjen. E nehéz és életveszélyes feladatra a saját öccse, Thúry Farkas hadnagy és Pálffy Ferenc vállalkozott. Mindkettőnek sikerült a török táboron keresztül Győrbe jutnia. Onnét Bécsbe mentek. Contarini Leonardo velencei követ jelenti Bécsből június 13-án, hogy

este megérkezett Thúry György fivére, és segítséget kért a királytól ; mert a palotai őrség csak ötszáz ember, s a várat csak tíz napig bírják még tartani. Thúry Farkas magyar beszédét, valamint a király latin válaszát tolmács fordította le.

A király jó válasszal bocsátá el Thúry Farkast. Megígérte ugyanis, hogy a vár felmentése hamarosan megesik. S csakugyan megtörtént minden előkészület. A király elrendelte a végbeliek gyülekezését. Helfenstein gyalogezredét, mely épp ekkor ért Bécsbe, vízen alá bocsátá, hat zászlóalj német lovast Győrre rendelt, és a vár felmentését Salmra és Helfensteinre bízta. Ezenközben történt, hogy több száz szekéren tölgyfát szállítottak a sereg részére. Nagy porfellekben vonultak e szekerek. A török előőrsek messziről észrevehén a porfelleget, azt hívték, hogy a felmentő sereg közeledik. Azonnal jelenték a dolgot a basának, aki aztán még azon éjjel sietve otthagyta Palotát. Pedig már minden teljesen elő volt készítve az utolsó rohamra. Reggelre kelve a palotaiak már csak üres sátrakat találtak a vár körül. Ezeken kívül néhány ágyút, tömördek élelmiszert és abrakot hagytak ott a törökök.

Három nappal a török elvonulása után megérkezett Salm generális a tizenégyezer embernyi felmentő sereggel. Thúry fővitézeivel elébe lovagolt, s jelenté, hogy az ostromló sereg már szétszaladt. Erre aztán ünnepi tort csaptak a volt török tábor helyén.

A vár felmentése után Thúry lemondott a főkapitányságról. Kijelentette, hogy ő nem engedi magát falak közé zárni, hanem a mezőn akar szolgálni. Második kérése az volt, hogy katonáinak, akik az ostrom idején vitézi módon küzdöttek, jutalmul egyhavi zsoldot adjanak. S mivel ő maga azonnal a táborba vonult, családja számára lakóhelyet is kért.

A király teljesíté Thúry kéréseit. Palotai kapitánnyá Thúry Márton, György unokaöccsét nevezte ki, s a kamarának meghagyta, hogy jövedelmeiből legelőször Thúry Györgyöt, a palotai hős kapitányt fizesse ki. Erre a fizetésre Thúry György nagyon is rászolgált. A török csapatok ugyanis a hódoltsági falvak lakóit sem munkára, sem fizetésre nem bocsáták Thúryhoz. Így hát nem is volt miből élnie. Szerencsére Thúrynak sok tisztelője és jóakaró barátja volt, s ezek tőlük

telhetőleg segítettek rajta. Nádasdy Kristóf, aki ez évek harcaiban oly sokszor kitüntette magát, különösen ragaszkodott Thúry Györgyhez. 1566. július 2-án írja például Nádasdy Tamásnének a veszprémi táborból: „Az Úristen csodálatosképpen Veszprémet minden emberi reménység ellen kezünkbe adá! Az török körülünk lézeng; az vár tűz miatt igen elromlott. Valakit benne hagynak, igen éberem kell benne aludnia! Bizony nincs oly viridarius (virágos) kert, kibem örömesben jártam! Továbbá Thúry György uram dolgát, hiszem, hogy érti nagyságod; most is egy igen megromlott várban ül. Sehonnat egy ház jobbágy be nem szolgál Palotára neki; mert az török eltiltotta tőle. Felesége Pápán ül. Az nemes uraim, kik baráti, tartják; ki egy zsák liszttel, ki tikkal, ki egyéb éléssel! Rabjait nincs hon tartania. De én reá feleltem, hogy nagyságodnál, tizenhat rabjának helyt szerzek: szolgáljam meg nagyságodnak, addig míg Palota dolga elválik, ne fogyatkozzék meg ez jámbor barátom az én biztatásomba! Ezenkívül azért is könyörgök nagyságodnak, hogyha valami nagyobb háború lenne, hát az feleségének, marháinak Kapuba lenne valami háza. Mindezekről jó kegyelmes választ várunk nagyságodtól. Az rabokat Pápára küldte most (Thúry) az ő házához. Ha nagyságodnak az én könyörgésemre jó akaratja leend, csak Pápára kell írnia az öccsének, Thúry Farkasnak, és aztán odaviszi őket, ahová nagyságod parancsolja.”

Palotáról Thúry Salm seregével együtt Veszprém felé indult. A kémek azt jelentették, hogy Veszprém majdnem üres a töröktől. Rövid ostrom után a mieink szerencsésen elfoglalták a várat. Nagy örömet keltett ez a hír mindenfelé.

Veszprém visszafoglalása után Tatára került a sor. Aztán meg Vitánt és Gesztet foglalták vissza. Thúry György ez ostromokban Salm generális oldalán küzdött, s mind ésszel, mind fegyverrel hathatósan előmozdította a sikert.

Ezenközben Miksa király is lejött a győri táborba. Odasietett jó huszárjaival Thúry György is, és a tábornak a szélén, az ágyúk mellé üté föl sátorát. Harcra nemigen volt kilátás; mert Miksa király keményen megtilta a portyázást és a táborból való kimenetelt. Ezenközben a fehérvári szandsákbég, a

nagytekintélyű és előkelő származású Mahmud bég, a szultán parancsára hírszerzés céljából hat-nyolcszáz válogatott lovassal Miksa táborához közeledett, s mintegy fél mérfolydnyire a tábortól lesbe állott. Szeptember hó 5-én kora reggel a táborból többen kijöttek takarmányért. A bég lovasai ezek közül többet levágtak és elfogtak. Akiknek sikerült a táborba visszajutniuk, jelenték a török sereg jelenlétét. A legelső, aki a hírre kirohant huszárjaival, Thúry György volt. Azonnal úzóbe fogta a bég lovasait. Most nagyszerű üldözés kezdődött. Thúry vad száguldásban a Bakonyig kergette a béget. Ez többször visszafordult és megkísérlé Thúry visszaszorítását; de hát ez sehogy sem sikerült neki. Végre a Bakony szélén próbált még egyszer szerencsét. Bár a véres küzdelemben Thúry lovát is megölték, a diadal mégis az övé lön. Thúry maga sok törököt levágott, s maga kezével fogdosá a menekülni igyekvő törököket. Hamarosan Mahmud bég is rabbá esett. Thúry György nyolc török zászlóval, negyven élő rabbal és sok török fejjel tért vissza a táborba. A bevonulást Miksa király is megszemlélte. Az elfogott bég azon az aranycaf- rangos öszvéren ült, melyen elfogták. Előtte kopjákon vitték az elesett török vitézek fejeit.

A fogoly béget a király nem Thúrynak, hanem kedves emberének: Harrach Lénártnak ajándékozta. Magát a győztes Thúryt azzal tüntette ki, hogy az egész tábor előtt újból lovaggá ütötte, s Harrach Lénárttal egy ezer forint értékű pompás aranyláncot akasztatott Thúry György nyakába. Abban a században a győztes vezérnek ez volt a szokott jutalma. Ezen ünnepség alkalmával a tolmácsi szolgálatot a magyar kancellár végezte. Thúry György ugyanis a magyaron kívül más nyelvet nem beszélt.

Ezalatt a győri császári tábor napról napra növekedett. Szolimán szultán hada pedig Szigetvárt ostromolta. Valamennyi kém és pribék jelentése megegyezett abban, hogy a szultán hadserege nem nagyobb, mint Miksa király győri serege, s amellet szedett-vedett, fegyvertelen nép. A szultán seregének színét-javát előreküldötte Pákozdoz. „Az mely hada itt Pákozdoznál vagyon — írja Nádasdy Kristóf—, azt mondják, hogy minden hadának ez a színe.”

Ehhez még hozzáteszi Nádasdy, hogy ha a császárnak kedve volna, megverhetné a Szigetet ostromló török hadat.

Tudott dolog, hogy Miksa császárnak ehhez semmi kedve sem volt. Hiszen még a portyázásokat is erősen tiltotta! S ami harc ez időben történt, az az ő akarata ellenére történt. Olyan vitézek, mint Thúry, Gyulaffy László, Török Ferenc nem ülhetek veszteg. Ők ki-kijártak a táborból, s többnyire szép sikerrel harcoltak, és gazdag zsákmánnyal tértek vissza. Forgách a többi közt felemlíti, hogy Thúrynak és társainak egy ízben ezernyi törököt sikerült levágni és elfogni. Lehetséges, hogy ez volt az a harc, melyről Nádasdy Kristóf is megemlékezik. Szerinte őhozá Gyulaffy Lászlót és Sankó Jánost küldötték a vitézek. „Hívatnak vala bennünk - írja Nádasdy —, hogy odamennénk közikbe és az török hadra, ki az pákozdi tónál vagyon, reá mennénk. Bánffy uram nem meré az fejedelem híre nélkül mielni.”

A velencei követi jelentések is megemlékeznek Thúry Györgynek fényes sikerű portyázásairól. Ő, Thúry volt az, aki a zsákmánnyal terhelt török lovascsapatokat szétugrasztotta, s közülök sokat élve hozott a táborba.

Az efféle sikerek megbátorították a mieinket, s kérve kérték a királyt, bocsátaná őket a pákozdi tónál táborozó török seregbe. A király nagy nehezen végre megengedte a támadást, Salm grófra bízván a vezetését. Salm gróf állítólag tizennégyezer emberrel indult a pákozdi tó felé. Mikor már közel járt Fehérvárhoz, Thúry Györgyöt küldé előre, hogy a török táborát kikémlelje. Thúry e feladatot végrehajtván visszatért Salmhoz. Mikor aztán mindkét fél csatához készült volna, a királytól parancs érkezett Salmhoz, hogy azonnal visszajöjjön a győri táborba.

Ezt Istvánffy írja. Forgách ellenben, ki ott volt a táborban, mit sem szól a királyi rendeletről. Szerinte Salm generális gyávaságból vonult vissza.

Míg a király a táborban időzött, többször jött levél a megszállott Szigetvárból. Nádasdy Kristóf például augusztus 16-án írja, hogy ez este Zrínyi György onnan alól levelet kapott. Márton deák, Zrínyi Miklós titkára írta volt, s arra kérte őt, törekedjék a királynál, segítené meg Szigetvárt. Az ost

romló török had ellen elegendő lenne harminckétezer ember. Batthyány Ferenc is több levelet kapott Zrínyitől. Bár a mieink minden erejükkel azon voltak, hogy a királyt rávegyék Sziget fölmentésére, Miksa király semmi kedvet sem mutatott a vállalathoz. S mikor aztán a török Szigetvárt elfoglalta, Miksa király több külföldi fejedelemmel elment a komáromi vizahalászat megtekintésére! A nagy tábor pedig „örök siralmunkra” széteszlott.

Mikor a vén Batthyány Ferenc Nádasdyétől meghallotta Szigetvár elfoglalását, elkeseredetten írta volt: „Isten őfelsége ne adja, hogy igaz legyen! De nem csoda ez; hanem csoda, hogy egy óráig mindnyájunkat is el nem sülyeszt az mi bűnünk és érdemünk szerint.”

Tudott dolog, hogy Szolimán szultán 1566-ban Oroszlán basa kivégzése után a jeles és vitéz Musztafát nevezte ki budai basává. Nem tudjuk, mi történt közte és Thúry György között. Csak annyi bizonyos, hogy Musztafa megsértette az ekkor élő végbeliek három „tündöklő csillagát”: Enyingi Török Ferenc országos főkapitányt, Gyulaffy Lászlót és Thúry Györgyöt. Ezek aztán együttesen halálos viadalra hívták ki Musztafa basát. A kihívó levél elejét Török Ferenc írta. „Az te leveledet - írja - megértettük, kiből kitetszik minden embertelenséged; mert ha te főember volnál s jámbor, ki tisztességedet szereted, efféle hazug, álnok bátorsággal nem kereskednél. Mert az te magad jól tudod, hogy amiről te minékünk írsz, abba hazudsz, mint afféle embersége elfeledett, ki az mi tisztességünkben álnokul, mordályul akarsz praktikálni. Jól esméred magadat, hogy karddal, az mivel jámbor vitézemberek szoktak ellenségnek ártani, nem vagy elég reá, tehát árulóul, latorul, ebül hazudsz.”

Ez ékes bevezetés után Török Ferenc főkapitány uram előadja, hogy a jelen mocskos levél mását a török császár portájára is elküldi, a vitéz basák és bégek között is elterjeszti, hadd szégyenkezzék Musztafa! Mi - írja - szabad nemzet vagyunk, uraságunk és becsületünk is vagyunk, de te, Musztafa, hitvány rab vagy, s minden órában nyakadban az istráng, mint budai Oroszlán basának!

Miután Török Ferenc uram ily módon vérig sértegette Musztafa basát, halálos viadalra hívta ki őt.

Aztán Gyulaffy László folytatta a levelet. Ha - írja - a véletlen szerencse Török Ferenc uram kardjától megtartaná hitvány éltedet, én akarom rajtad keresnem a tisztességemet, de nem hazug nyelvvél, mint te, hanem éles szablyával!

A levél végének a módját aztán a palotai hős: Thúry György adja meg, írván: „Továbbá én, Thúry György, mikor te mindezekből megmaradnál is, az én tisztességemet meg akarom oltalmazni úgy, mint vitéz ember szokta tisztességét oltalmazni, s nem álnokul, hamis, hazug nyelvvél, mint te! Erre harmadnapig választ tégy, ha elkezdted; mert aztán mint bégeknél, basáknál, még az te császárodnál is oly leveleket látsz, hogy vagy apád alá kell búvnod, vagy elő kell hoznod az te hazug szájadat!”

Mi lett e levélváltás vége, nem tudjuk. De annyi bizonyos, hogy Musztafa basának inába szállt a bátorsága, s hogy a három legelső magyar bajvívóval nem mert vagy nem akart kiállani. Hogy aztán a nevezett három főkapitányunktól megkapta az ígért mocskos leveleket, bizonyosra vehetjük. Lehetséges, hogy e kihívással összefüggésben van Musztafának kísérlete Palota elfoglalására. Török Ferenc országos főkapitány ugyanis Batthyánnak jelenti, hogy Musztafa basa felszólítja a palotai őrséget, adná meg magát. Ez esetben bántatlanul elbocsátja az őrséget. Ha nem adják föl a várat, a bent levőket mind levágja. A palotai vitézeknek azonban eszükbe sem jutott a vár feladása.

Thúry György az 1566. évi táborozás után téli szállásra Pápára vonult. Pápa ekkor a kerületi főkapitánynak, Enyingi Török Ferencnek a székhelye volt. Mivel Török Ferenc igen kedvelte Thúryt, állapota itt tűrhető lett volna, ha ő és a kardja alatt szolgáló kétszáz derék huszárja a fizetést rendesen megkapta volna. De erről az akkori viszonyok közt szó sem lehetett. Pedig 1567. május hó 10-én a király elrendelte, hogy a kamara Thúrynak az újonnan fogadandó kettőszáz huszár fizetésére pénzt adjon. Bár Thúry a fizetése ügyében Bécsbe is fölment, és személyesen beszélt Miksa királlyal, fizetését mégsem kapta meg; mert a kincstár üres volt.

Mivel Thúry a családja számára már több ízben kért lakóhelyet, a király végre teljesítette e kérését. Ugyanis Delphin kardinálistól és győri püspöktől bérbe vette Kesző várát, a hozzá tartozó falvakkal és majorsággal, s azt Thúrynak engedte át. Az egyezség szerint az évi ötszáz forintnyi bérösszeg fizetését a király vállalta magára — a kamara jövedelméből!

Delphinus püspök azonban a bérletnél a maga hasznát keresvén, a legjobb községek nem akarta Thúrynak átengedni. Az udvari kamara, a haditanács és a magyar kamara is alkudozni kezdtek a győri püspökkel, s végre is sikerült megegyezniük. Az alkudozásból kitűnik, hogy Delphinus kardinális a maga hasznát nemigen tévesztette szem elől. Nemhiába írta róla Nádasdy Ferenc titkára, Szentgyörgyi Gábor: „Az mint eszembe veszem, Istent ümagát is megvehetnök pénzen tőle! Megismerni rajta a velencés természetét!”

Végre tehát Thúrynak is volt otthona! Gazdálkodhatott is ott kedvére! Csak most sajnálta, hogy még a palotai ostrom előtt eladta Salm generálisnak száznegyven darabból álló szép ménesét. Ám amint a későbbi összeírás mutatja, Thúry csakhamar csinos gazdaságot teremtett Keszőn a családja számára. Ő maga - sajnos - csak ritkán fordulhatott ott meg; mert a szolgálata másfelé vonta őt.

Amint az idő kinyílt, s a vizek megszálltak, Thúryt próbált vitézeivel együtt már a zöldbe borult mezőkön találjuk. Ezen 1567. évben maguk a törökök is korán kezdték meg a mozgolódást, gondolván, hogy a mieink még nem készültek fel a harcra, ötszáz török vitéz Veszprémet támadta meg. Már a falakat törték és mászták, mikor hirtelenül ott termett Thúry György és Török Ferenc, s irgalmatlanul elverték a támadókat.

Mivel Thúry a lovasaival ott is megjelent, ahol a törökök ingyen sem várták, amint kémeiktől készülődéséről hírt vettek, azonnal panaszos írást bocsátottak Bécsbe. Mikor például Verancsics és Teuffenbach követek épp Budán időztek, levél jött a fehérvári bég helyettesétől, melyben jelenti, hogy Thúry György és Török Ferenc Pápán jelentékeny számú sereggel állanak készen. S maga Salm generális is fegyverkezik.

Verancsics és Teuffenbach arra kérik tehát a királyt, tiltsa

el őket a harctól, mert a budai basa is fejvesztés büntetése alatt tiltotta meg a harcot.

Ha a király meg is tiltotta a pápaiaknak a harcot, tilalmának semmi foganatja sem volt. A követek ugyanis augusztus havában újra sürgették a harcok eltiltását. A budai jelentések világosan mutatják, hogy ennek a figyelmeztetésnek sem lett semmi eredménye. A portyázások tovább folytak, s ebben Thúry György és két fivére is részt vett.

Ez év szeptember havában a király Thúry Györgynek felajánlotta a kanizsai főkapitányságot, de oly módon, hogy emellett még Török Ferenc országos főkapitánynak is helyettese legyen. Thúry már szeptember hó 11 -én parancsot kapott, hogy lovasaival Kanizsára vonuljon. Azonban sehogy sem akart Kanizsára menni, bár a kanizsai főkapitány: Tahy Ferenc már elvonulóban volt onnét. Hiszen ha elfogadja e tisztséget, ismét falak közé leszen zárva, mégpedig a török torkában, a legveszedelmesebb helyen, melyet élelmezni sem tudtak! Ő pedig szívvel-lélekkel a tábori szolgálaton csüg- gött, s a mezőn kívánt harcolni. Az alkudozás és a kapacitálás szeptember elejétől november végéig tartott. Közben Thúry Bécsbe is fölment, és személyesen tárgyalt a királlyal. Később pedig megbízott emberét küldte fel ugyané célból. Az alkudozás közben a király neki adományozta a hódoltságban fekvő Tolnát, melyért Gyulaffy László is folyamodott. Majd néhány nappal későbbben a férfiágon kihalt Kolos család birtokait: Lovászpatonát, Kolosnémát, Lovait, Álcst, Kiskeszit, Ekeit, Nagykeszit, Vasrévet, Andránházát és Felpecet is neki adományozta.

Bizonyos dolog, hogy ez adományok arra valók voltak, hogy Thúry a kanizsai kapitányságot elfogadja. Erre azonban még most sem volt hajlandó. Csak abba egyezett bele, hogy mint az országos főkapitány helyettese Kanizsára vonul. De még erre is csak az esetben volt hajlandó, ha előzőleg kifizetik kétszáz lovasát.

Ügy látszik, ez a kívánsága is teljesült, mert Thúry elment Kanizsára, s november 22-én már kiállítják részére a főkapitányi utasítást.

Kanizsa eddig Nádasdy Tamásné Kanizsay Orsika tulaj

dona volt. Ő azonban átadta a várat a királynak. Az átadás akkor történt, mikor Thúry már Kanizsán volt. Kanizsának mint királyi várnak tehát Thúry György volt első főkapitánya. Vele együtt Nagy Benedek lett az udvarbíró, és Szentábrány Jakab deák az ellenőr. Az egész kanizsai vártartomány superintendensévé pedig Freudenreich Jánost nevezték ki.

Thúry jelentése szerint Kanizsát teljesen üresen találta; ezért legelőször is muníciót és élelmiszert követelt. Aztán a vár erősítését sürgette. Kanizsa ugyanis csak holmi gyöngébb palánképítmény volt, melyet széles mocsár vett körül. A király először is Salustius kapitányt és Ferabosco Péter építőmestert küldte Kanizsára, hogy a mocsár vizét levezessék, s megállapítsák, lehetne-e ott szilárd épületeket emelni? Majd Schwendi Lázár fővezért bocsátá Kanizsára több másokkal egyetemben ugyanezen ügyben.

Itt, Kanizsán ismerkedett meg Thúry György közelebbről Schwendi Lázárral, a híres vezérrel és katonai íróval. Schwendi nagyra becsülte Thúryt, s e nagybecsülésnek a következménye az a reánk maradt metszet, mely Thúry Györgyöt, Miksát és Schwendi Lázárt együtt ábrázolja lóháton. Lehetséges, hogy e rajz ebben az időben készült. Valószínű, hogy Miksa király készítette e rajzot; mert róla írva hagyták, hogy Thúry György képét elkészítette.

Az 1568. évben a hős Gyulaffy László lemondván tisztéről, Veszprém kapitányává Thúry Márton lett. Palotai kapitány-nyá pedig Thúry Benedeket nevezte ki a király. Pápán meg Thúry Farkas mint hadnagy szolgált. Ily módon Thúry Györgyöt két fivére és unokatestvére vette körül. Nem jelentéktelen dolog ez; mert Thúry György fivérei segítségével könnyebben adhatta magát nagyobb vállalatra. Ő, a nyugtalan vérű, versengős vitéz ugyanis nem azért jött Kanizsára, hogy ott veszteg üljön, hanem azért, hogy harcoljon. Világos célja az volt, hogy a törököket minél távolabb szorítsa Kanizsától, s oly módon minél több pusztát falut benépesítsen a kanizsai vártartományban! Tudnunk kell ugyanis, hogy Szigetvár elfoglalása után Kanizsa vidéke is elnéptelenedett. Sőt magának Kanizsának is alig volt lakója. Jobbágyok természetesen csak az esetben költöztek vissza, ha tudták, hogy van

ember, ki megvédi őket a török ellen. S kiben bízhattak jobban, mint Thúry Györgyben?

Hogy Thúry György mindig jobban és jobban visszaszorította a törököt, azzal nemcsak Kanizsát biztosította, de egyúttal az örökös tartományokat is védte. Míg ő élt, a Kanizsa folyón nem is mert a török átkelni. Az egykorú krónikások tehát méltán magasztalják Thúryt, s joggal írják, hogy míg élt, ő védte Steierországot is.

A szomszéd törökök közül leggyakrabban a szigetváriak nyugtalanították Thúryt. De hát hamar elvette a kedvüket. A szigetvári béget ugyanis, mikor rablásra indult volna, nemcsak megverte, de el is fogta. Ily módon egyik fő ellenségétől szabadult meg. Nagy meglepetésére azonban Bécsből nem elismerést, hanem dorgálást kapott ezért. A király azonkívül meghagyta neki, hogy a béget bocsássa szabadon; mert az el-fogatása békeség idején történt.

A bécsi udvar még azt sem vette figyelembe, hogy a támadó ezúttal nem Thúry, hanem a szigeti bég volt.

Amint a harcot, úgy a bajviadalokat is erősen tiltották. Az 1567. évi béketárgyalásokba is bevették a kopjatörések és a bajviadalok tilalmát. A végbeli kapitányok azonban ezzel vajmi keveset törődtek! Ha a viadal híre nem jutott el Bécsbe, akkor szép csöndesen kiszolgáltatták azt. Ha pedig odafönt megtudták, akkor egy ideig ide-oda irkálgattak, s végül mégiscsak végbement a viadal. Thúry ekkor már az ország első bajvívója volt, kinek híre még a külföldön is elterjedt. Ist-vánffy említi, hogy egy hatalmas erejű török (Koralikos) csak azért jött Mezopotámiából hazánkba, hogy a nagy Thúry Györggyel bajt vívjon. Sok török fővitéz csak azért gyakorolta magát a vívásban és a kopjatörésben, hogy majdan Thúryval bajt vívhasson. Dicsőség és megtiszteltetés volt ez minden török vitézre, még ha a szentmihálylován hozták is őt vissza! És Thúry mindenkor örömet tört kopját a nevesebb török vitézekkel. A halálos bajra szóló kihívást sem utasította vissza. Hiszen ő tudta legjobban, hogy nincs olyan török vitéz, aki őt a nyergéből ki tudná vetni! Nem is győzte le őt soha senki sem a bajviadalban, sem a kopjatörésben.

Hogyan és miként folytak le e bajviadalok, nem tudjuk. Az ilyesmit ugyanis a tiltó rendeletek miatt titokban szokták tartani. Ám bizonyos dolog, hogy Thúry György bármint tiltották is - évről évre rendezett csoportos baj viadalokat. Az

1570. évben például Istvánffy Miklós írja Batthyány Boldizsárnak: „Az terekek az elmúlt pénteken itt Kanizsán voltak; bajt vívtak és kopját törtek.” A Thúry György haláláról szóló verses munka is megemlíti, hogy a nagy hős még halála előtt is részt vett a bajviadalokban és a kopjatörésekben, írván a törökökről:

Először kopját törni jövének.

Útközben sokan ott elveszének.

*Űk akkoron semmit ott nem nyerének,
szégyenökre megint haza menének.*

Az efféle bajviadalok és kopjatörések abban az időben csak mulatságszámba mentek. Vitézi gyönyörűségnek tartották, mikor sok híres és próbált katona jelenlétében megvívhattak ellenfelükkel. Azonban az ilyen gyönyörűséghez nem jutottak oly gyakran, mint a mezei harcokhoz. Kanizsának nagy vidéke volt, s a töröknek állandóan Kanizsára fájt a fogá; mert hiszen ez az erősség állta útját nyugat felé. Portyázott is állandóan. Hol itt, hol amott jelent meg egy-egy csata képe, s Thúrynak folyton résen kellett lennie. Nem kicsiny dolog volt ez; mert őkgyelme nemcsak Kanizsának, hanem a Balaton, Dráva és Mura közt fekvő egész vidéknek főkapitánya volt.

Szokásuk volt a mieinknek is, meg a törököknek is, hogy a vitás területeken egy-egy elhagyott templomból vagy toronyból hirtelen (gyakran néhány óra alatt) kastélyt építettek. Azazhogy az illető épületet palánkkal vették körül, s belé hamarosan őrséget vetettek. Thúry például Keresztúrott vette így körül a dűledező templomot és Iszaborban épített egy kastélyt. A török viszont Marczaliban próbált kastélyt emelni. Mikor azonban az épületfát kezdé oda hordani, az éber Thúry már értesült a dologról. Mivel az ilyen építést mindig nagyobb fegyveres erő tartotta szemmel, Thúry azonnal írt Batthyány Boldizsárnak, Zrínyi Györgynek, Petheő Ambrus

nak és Bánffynak, s Romárba hívta őket, hogy a török várépítését együttesen megakadályozzák.

Petheő Ambrusnak, az özvegy nádorispánné kapitányának megírta, hogy kétfelől is biztos a hír a török tervéről. Egyik embere szemivei látta, hogy a törökök a palánkfát Marczali-ban kezdték hányni. Akik csatán künn voltak, azok is szemükkel látták, hogy az elmúlt éjjel Osztopánt hált a török had, s palánkfája szekereken volt. A szegénység védelmére

– írja Thúry – mindnyájunknak Romárba kéne gyűlnünk.

Az 1568. év állandóan ilyen küzdelmekkel telt el. A török, Thúry ellenállása miatt, egy talpalatnyit sem hódíthatott, sőt jó csomó hódoltsági falut elveszített. Nem csoda hát, hogy a török részéről állandó volt a panasz Thúry ellen. S mivel az efféle panaszkodással semmire sem mentek, a porta Ibrahim nevű követével Thúry Györgynek az elmozdítását követelte. Ezt a követelést azonban a bécsi udvar visszautasította. Pedig Thúry ellen német részről is erősen panaszkodtak. A Rani-zsán levő német őrség kapitánya egyenrangúnak tartván magát Thúryval, nem engedelmeskedett neki. Thúry azonban nem az az ember volt, aki ilyesmit elnézett. Tehát kényszerítette a kapitányt az engedelmességre. Tudjuk jól, hogy végházainkban a német katonák nagyobb fizetést kaptak, mint a magyarok, s amellet nekik még ingyen élelem is járt. Thúry Ranizsán ezt az egyenlőtleniséget is megszüntette, s a Rani-zsára küldött élelemből annyit juttatott magyar katonáinak, amennyit a németek húztak. Ez a merész újítás mód nélkül bántotta a kanizsai német őrséget. De hiába írta egyik folyamodását a másik után Bécsbe, Thúry nem engedett!

Végre is meg kellett nyugodniok a változhatatlanban.

A következő, az 1569. év ugyanúgy múlt el, mint az előző. Thúry küzdött a törökkel, erősítette Ranizsát, s féken tartotta a nyugtalankodó és engedetlen őrséget. Mivel a budai basa ismét bevádolta őt, hogy nem tartja meg a frigyet. Bécsből ismét kérdőre vonták őt. Pedig maga Thúry jelentette Bécsbe, hogy a törökök Móri helyt és Csákánt megtámadták. Azzal is vádolták őt, hogy az élelem kiosztásában előnyben részesíti a magyar katonákat.

Mivel Kanizsát a környéke nem bírta élelmezni, ha a hadikormány nem gondoskodott élelelről, a katonaság éhezett. Ilyenkor Thúry a maga lovasait küldé ki élelem- és abrakszerzésre. Emiatt aztán a szomszéd nagybirtokosok emeltek ellene panaszt. Így például június havában Archo Júlia grófné. Valamivel későbben Batthyány Ferencné írja: „Thúry György küldött ki Kanizsáról ötven lovas élést hajtani. Engem igen szorgalmazzatnak az élés dolgából.” Majd Zala megye állott elő különféle sérelemmel. Azt természetesen a parasztkodók nem vették figyelembe, hogy Kanizsa egész vidékét az ott való őréség védelmezi, s hogy ennek az őréségnek élelemre s ruházatra is van szüksége.

Ezek a viszonyok mód nélkül ekkeserítették Thúryt. Ezért 1569. július 18-án elbocsátását kérte. Mivel nemsokára Bécsben találjuk, itt bizonyára ismét maradásra bírták őt üres ígéretekkel. Hogy ez csakugyan úgy volt, Thúry György hamar megtapasztalta. Az 1570. év ugyanis annyi bajjal, annyi kellemetlenséggel járt ránézve, hogy Kanizsán maradását méltán megbánhatta. Az ígért fizetés elmaradt, az élelmezésről is megfélekedtek, s így Kanizsán a nyomorúság elviselhetetlenné lett. A gabonahiány a Dunántúlon általános volt. A kanizsai Proviantverwalter jelenti Bécsbe, hogy Bánffy László emberei nem is korpából, hanem a fák héjából sütnek kenyérformát, s éltük veszedelmével ezt eszik. Ketten már meghaltak közülök, s húszán éhezve dülöngnek.

A hivatalos jelentések szerint gabonát ekkor csak a törököktől lehetett vásárolni. A kanizsai őréség részére bort pediglen Regensburgban vettek; mert Kanizsa vidékén nem volt kapható. Pedig Kanizsán nemcsak a katonaságot kellett élelmezni, hanem a vár építésén dolgozó munkásokat is. Ez pedig nem kicsiny dolog volt, mert a munkások egész serege dolgozott ott. Az építést még 1568-ban kezdték meg Poppendorf Ferenc vezetése alatt. A nevezett évben Vas és Zala megyék kétezer-huszonkét embert és százhatvan székeret állítottak be, s ezek mindegyike tizenkét napon át dolgozott. Ezen robotmunka három hóig tartott. Az örökös tartományokból négyszáz munkást hoztak Kanizsára. Az épületanyagot Leobenből és Bécsből szállították Kanizsára. 1569-ben a mocsá

ron át vezetendő új hídon ötszáz steierországi munkás dolgozott. Mivel a pénz elfogyott, ez év végén megszűnt a munka, s még a következő évben sem folytatták.

A vár magyar módra fából és földből épült. A tervekbe Thúry György is beleszólt. A Schwendi-bástya nem készült el teljesen. A Salbenbástyához csak hozzáfogtak. A régi palánk több helyen nyitva állt, több helyen pedig beomlott.

Ilyen félig beomlott és nyílt palánkot kellett Thúrynak éhező és fizetetlen maroknyi népével védelmeznie! S vele szemben mindig harcra készen állottak a szigeti, a koppányi, a fehérvári és a simontornyai bégek jól fizetett és nagyszámú csapatai. S ezek a csapatok hol itt, hol amott portyáztak, s a szegény Thúry György alig másfél száz lovas tudott csak ellenük vezetni. Ha mind ez állapotot szemügyre vesszük, csak akkor látjuk igazában, minő emberfölötti teher és felelősség nehezedett Thúry György vállaira. S ha ő még ily viszonyok között is meg tudta tartani Kanizsát, s meg bírta védeni vidékét a behódoltatástól, akkor megértjük azokat a szokatlan magasztalásokat, mikkel az egykori írók elhalmozták őt. De megértjük egyúttal azt is, miért igyekezett Thúry György a kanizsai főkapitányságtól mindenáron megszabadulni. A legveszedelmesebb, a legrosszabbul ellátott és épülőfélben levő végház nem volt alkalmas arra, hogy nagyobb dolgokat vihessen ott végbe. Hogy municiót, élelmet s fizetést kaphasson, arra vajmi kevés kilátása volt. Éhező katonái egymás után hagyták ott Kanizsát. Mihez fogjon, kiben bízzék? maga sem tudta. Pedig rátermettségét, tehetségét s megbízhatóságát maga az udvar is ismerte, de nem tett semmit, hogy Thúry megfelelő állást kaphasson. Pedig épp ez időben írta volt Károly főherceg a királynak, hogy Magyarországon a parancsnoki állásokat idegenekkel töltik be, ami a magyar nemzetben nagy elkeseredést, zúgolódást, az uralkodótól való elidegenedést kelt. Ajánlja, hogy a magasabb katonai tisztségeket Mágochyra, Thúry Györgyre, Majthényi Lászlóra és Pálffy Tamásra bízzák, akik mindnyájan jól ismert, híres vitézek s derék emberek.

Mivel az örökös tartományoknak az érdekében nagyon is fontos volt, hogy Thúry Kanizsán maradjon, a király hallani

sem akart az ő elhelyezéséről. Thúry tehát **1570.** habár kelletlenül - az **1570.** évet is Kanizsán küzdötte át. Már az év tavaszán egész csomó levelet és folyamodást bocsátott Bécsbe, élelmet és municiót sürgetvén. Április **19-én** már a kanizsai őrseget szorongató nagy éhségről ír jelentést.

Mindezen kérése, könyörgése és követelése siket fülre talált Bécsben. E bajhoz járult, hogy a török már május havában megkezdte a harcot. E hóban jelenti Thúry azt is, hogy a törökök Segesden építkezni akarnak. A pécsiek is összegyűltek, hogy őllene kastélyt építsenek. Júliusban a törökök már Kanizsa alatt is megjelentek, s a még meg nem hódolt falvakat igyekeztek meghódoltatni. De **1570.** mint Thúry jelenté - ez nem sikerült nekik, mert **1570.** szétverte őket. Szeptemberben azonban a törökök újult erővel kezdték meg a hódoltatást. Thúry szeptember **30-án** jelenti, hogy ismét szétverte őket. Október hóban megismételték a támadást, de ezúttal is eredmény nélkül.

Amint Thúry e jelentéseiből láthatjuk, mindig a török volt a támadó, a király mégis megintette őt, s szigorúan meghagyta néki, hogy tartsa meg a frigyét, maradjon békességben.

Elismerés helyett tehát dorgálás volt ismét a része. Csoda-e aztán, hogy teljesen elveszté a kedvét? Október havában tehát írásban kijelenté, hogy tovább nem marad Kanizsán.

Az ország érdekében nagy kár volt, hogy Thúry ezúttal is engedte magát üres ígéretekkel maradásra bírni. December havában azonban fölment Bécsbe, hogy személyesen adja elő a kanizsai kétségbeesett állapotokat. Ez sem használt semmit. Beck Jeromos, akit a végházak vizsgálatára küldtek alá, a királynak azt jelentette, hogy mindenütt nagy a nyomorúság a **1570.** fizetlenség miatt. A szegény katonák kimondhatatlanul sokat szenvednek. Különösen Kanizsán. Az **1571.** február **16-án** Isten a megmondhatója hányadszor - Thúry is írt a királynak. Sokszor írtam már — úgymond - a nyomorult kanizsai katonák ügyében. Könyörögtem, hogy segítsenek a szegényeken. Kifejtettem, mily nehéz itt az élet. Nincs ennél drágább hely az egész országban. Minden kétszer oly drága itt, mint másutt. Legalább valami kis kölcsönnel segítenék meg a szegény hadinépet!

Thúry főkapitány engedelmével a kanizsai német gyalogo

sok Martin Lénárdot választották föl, hogy Bécsben előadja panaszait. Ezenkívül a királynak is írtak. Kimondhatatlan nyomorúságunk miatt írnak - panaszkodtunk Károly főhercegnek. Idáig egy betűnyi választ sem kaptunk; pedig már *csak három napra való élelem van a várban!* Semmi vigasz, semmi remény nincs már számunkra. Kanizsa nem oly vár, mint Győr és Komárom, hová vízen és szárazon könnyen lehet vinni bármit. Itt az ellenség éjjel-nappal a nyakunkon van! Segítsenek rajtunk; mert tovább nem bírjuk a nyomort. Thúry Györgynek és katonáinak kétségbeesett jajkiáltásai nem hatották meg sem a királyt, sem a kamarát. Napról napra özönével jöttek az ilyenek Magyarország végházaiból, s annyira megszokták már azokat, hogy minden lelkifurdalás nélkül „ad acta” helyezték.

A kanizsaiaknak pénz, élelem és muníció helyett Ottó Henrich von Puchaim haditanácsost küldték le körültekintés céljából. Az ő jelentése szerint Kanizsa vidékén tavaly nem termett gabona, s nem is kapható sehol. De Thúry főkapitány azt mondja, hogy ha sürgősen négy-ötezer forintot küldenek neki, bizalmas embereivel néhány száz köblöt vásároltathat a törököktől. A törököknél a gabona köblit százötven-százhatvan magyar fennigért vesztegetik.

A kanizsai palánk nyitva van; írja Puchaim —, s több helyen bedőlt, s ha nem gondoskodnak az építésről, napról napra nagyobb lesz a kár.

Néhány nappal később azt írja Puchaim, hogy még Kanizsán volt, a török közeledése miatt kétszer trombitáltak lármát; de ő száz gyengén felszerelt huszárnál többet nem látott, pedig négyszáznak kellene lennie. Darabontot is csak kilenevenet látott négyszáz helyett. A várban háromszázhuszonöt német katona helyett csak kettőszázkilencven van. A többi elszökött vagy beteg. Thúry szerint a lovasok egy részét élelemszerzésre küldte ki.

Kanizsa — írja Puchaim — nagy veszedelemben forog. Az éhség miatt a katonák szöknek. A német gyalogosok az utóbbi négy hétben a kenyéradagnak már csak a felét kapták. De mivel a gabona elfogyott, ezentúl ennyit sem kapnak. Az éhség

elől tehát mind elszöknek. Élelem és fizetés kell ide, máskülönben minden veszve van. Mivel a csekély számú őrség naponként fogy, százötven magyar gyalogost kellene ide vetni Győrből. De még ezzel sincs a bajon segítve. Pedig Kanizsától függ Ausztria és Steierország sorsa! Most a legnagyobb és a legégetőbb veszedelem fenyegeti. Poppendorf sietve jöjjön le az építkezés folytatására. Pénz nélkül azonban ő is hiába jön.

Íme, ilyen állapotok voltak Magyarország egyik legfontosabb végházában. S ha még csak hazánk sorsa függött volna e végháztól! De hisz Steierország és Ausztria felé is szabad utat nyer a török, ha Kanizsa a kezére kerül. S a király és kormányzó mégsem tettek semmit Kanizsa érdekében. Csak mikor szegény Thúry György legjobb vitézeivel együtt elesett, akkor kaptak észbe, s akkor küldtek pénzt és katonát Kanizsára.

Valóban igazat kell adnunk Thúry György lantosának, aki „Az vitéz Thúry György haláláról” szóló énekben nyíltan megmondja, hogy vitéz gazdájának a vesztét a királynak köszönhetjük. A király ugyanis szerinte a hadinépet nem fizette, s a magyar vitézlőrendet nem szerette. Pedig tudott dolog volt, hogy Kanizsa mellett Pécsent, Simontornyán, Sziget- várott, Koppányban, Berzencén és Segesdben minő jeles és szépszámú török őrség van állandóan. És hozzá még:

*Ezek, mindenkoron szép szerrel vannak,
mert fizetések nekik megadatnak.
Az török császárnak híven szolgálnak,
és az hová mennek, vígan nyargalnak.*

Ennyi török ellen számításba sem jöhetett a maroknyi kanizsai őrség, mely még hozzá rongyokban csühödő, éhező és fizetetlen nép volt, s csak a nagyszívű Thúry tudta őket még úgy-ahogy összetartani. Ez a hős adott lelket beléjük példájával és hitével. S bár érezte, hogy parányi serege nem bír a törökkel, kész volt nemzetéért vérét ontani. Lantosa, aki utolsó óráiban is mellette volt, ily szókat ad az ajkára:

Uram, Uram! seregüknek Istené!

Megharagudtál az te népeidre.

Tekints mostan ez nyomorult nemzetre és fordítsd haragodat kegyelömrre.

Én érettök nem szánom életömet, kiontani mai napon vérömet, letaglalni szegényükért testömet, érettök közibe viszfim fejömet.

A veszedelem, mely Thúry Györgyöt és hős lovasságát érte, 1571. április 2-án történt. Mivel az egykorú történetírók egymástól eltérően adják elő ez eseményt, a hivatalos jelentések alapján ismertetjük e szomorú, de lélekiemelő halálküzdelmet.

Ha valaki, úgy Thúry György ugyancsak ismerte a törökök lesvetéseit, leshárításait, s csalóka harcmódjának minden csínját-bínját. És annyi jó vitézünkkel egyetemben mégis áldozata lett ő a török ravaszságnak. Mindent megkísérlettek ezek, hogy Thúry Györgytől szabaduljanak. Sok jó török vitéz törte azon a fejét, mint foghatná el élve Thúry Györgyöt. Hiszen minden török tiszt tudta, hogy ez esetben hazájában örök hírre és dicsőségre teszen szert. És úgy télvíz idején ugyancsak kovácsolgatták a terveket. Hogy a vállalkozási kedv még jobban fölébredjen köztük, maga a szultán is ígéretekkel telt levélben biztatta őket. A Kanizsa körül fekvő török végházak tisztjei jól tudták, hogy Kanizsa palánkjai dülede- zőfélben vannak, s hogy magában a várban a kevés és fizetet- len katonaság élelem és ruha nélkül szűkölködik. Elérkezettnek látták tehát az időt Thúry György megtámadására. Olyan időre tűzték ki a támadást, mikor még jórészt vizes hó borítá a földeket, s amikor a bevett szokás szerint a törökök harcolni nem szoktak. A török támadás tervezője Ali szigetvári bég volt, aki természetesen a szomszéd török bégeket is beavatta a támadás titkába. Forgách Ferenc szerint a szigetvári bég levelekben és titkos kémjei segítségével többször tudtára adta Thúry Györgynek, hogy ő keresztény szülők gyermeke, és legfőbb kívánsága, hogy újra e hitnek követője lehessen.

sen. A ravasz török addig írogatott s addig küldözgette embereit Thúryhoz, míg végre ez hitelt adott neki. Thúry értesítette a dologról Miksa királyt is, aki helyeselte a béggel való egyezkedést. A szigeti bég ezután napot tűzött ki a találkozásra. Az egyezés szerint ő előbb leölette volna a szigeti őrséget, aztán hűségesküt tett volna Miksának. Forgách szerint Thúry csakugyan megjelent a kitűzött helyen, ahol aztán a törökök körülfojták és megölték.

A hős Forgách Simon minderre azt a megjegyzést tette, hogy „ez a narratio nem igaz”. Aztán ő maga leírja, mint történt Thúry György halála.

Mi lehetségesnek tartjuk a szigetvári bégnak Forgáchtól előadott csselfogását; hiszen a hódoltság korában akárhányszor megesett ilyesmi. Ez azonban semmi összefüggésben sem volt Thúry György vezetés csatájával. Ennek leírását hűségesen előadja a haláláról szóló verses munka, melyet szemtanú: Thúry György deákja írt volt. S amit e deák versekben összeírt, azt Istvánffynak és Forgách Simonnak följegyzései is megerősítik. Ezek szerint Ali bég nagy erővel kiküldé Mal- kucs agát, hogy a Zalaságban rablást tegyen, s így a kanizsaiakat kicsalja. A török lest pedig Oroszton falu mellett az erdőben állította föl. Itt állott a fehérvári őrségen kívül a szigetvári bég egész népével, valamint a koppányi és a pécsi bégek csapatai. Forgách Simon tehát hibásan írja, hogy csak a fehérvári szandsákbég hada volt ott. Maga Mehemet nagyvezér is elismeri, hogy a pécsi, koppányi, szigeti bégek csapatai is ott voltak. S Mehemet a törökök e támadását azzal indokolja, hogy Thúry György soha nem maradt nyugton; minden harcra ő volt a kezdeményezője; ő minden utat megszállva tartott, s mindig leskelődött.

A XVI. század szokása szerint a törökök felállítván a deréklest, háromszáz lovas törököt martalékul előreküldtek, hogy a kanizsaiakat maguk után csalják. Ez a háromszáz török lovas Kopolnak felé száguldott. Thúry György az emelkedő füstből és lángból hamar észrevette, merre pusztít a török. Azonnal lóra ült, s annyi csatán forgott és próbált lovasaival sietve vágatott a szegénység védelmére. Hogy váratlan meglepetés ne érje őt, a gyalogosait is kirendelé, s amennyire

lehetett, ezeket is lovakra költöztette. A kiinduláskor Thúry régi szokása szerint szép beszédben buzdította katonáit, s „bort köszöntött rájuk, mint jó fiaira”.

Thúry a rabló török csatát hamar szétveri. A foglyokat kiszabadítván, lóhalálban űzi a menekvő török lovasságot. Hirtelen aztán (Oroszton falu mellett) szemben találja magát a törökök derék lesével. Az erdőből minden oldalról tódul kifelé a török. Kétségbeesett küzdelem fejlődik ki. Thúry György és vitézei erősen tartják magukat, s nagy pusztítást visznek végbe az ellenség sorai közt. Már-már sikerül nekik visszanyomniok a támadókat, mikor Malkucs hatszáz pihent lovassal a hátrálok segítségére jön. A túlnyomó erő visszanyomja a mieinket a sáros völgybe, hol a lovak szárig, sőt hasig süppedtek a posványos iszapba. Thúry György lovát elvesztvén, a mocsárba esett. Páncélban lévén, csak nagy nehezen gázolt ki a sárból. Vida nevű apródja, látván ura veszedelmét, a már elesett Vitéz György deák lovát viszi hozzá, és segíti felülni. Thúry György fél lába már a kengyelben volt, mikor a törökök körülfojták, s szép szóval megadásra szólítják. A felszólításra Thúry a pallosával közéjük vágván, így kiáltott:

*Ebek, engöm pórázon nem hordoztok,
egyik helyről másakra nem hurcoltok.*

Aztán keményen harcolt a körülötte zsibongó törökök ellen. Bár több lovat s embert levágott, a törökök mégsem ölték őt meg; mert mindenáron élve akarták őt kézre keríteni. Thúry, jól tudván, mi a töröknek a célja, nehéz sisakját létévé, hogy így könnyebben kapjon halálos sebet. Aztán tovább küzdött. A törökök csak lábait sebesíték meg, s inait ökleldezték, hogy elesvén, megfoghassák őt. De Thúry állva maradt, s tovább harcolt. Mivel a törökök belátták, hogy élve nem foghatják el őt, végre a fejét sebesítették meg. S a nagy hős, korának legelső vívója, végre kiadta lelkét. A törökök fejét vették, s kifosztott testét otthagyták.

Zrínyi György, hallván a kanizsaiak harcát, lovasságával lóhalálban sietett Thúry György megsegítésére. Kopjás hada azonban későn érkezett. Mikor Zrínyi megtalálta Thúry tes

tét, könnyekre fakadt. Mint atyját és jótevőjét megsiratván, a holttestet csapataival Kanizsára vitette. Onnét temették azután el. Sírja fölé kupolás kápolnát emeltek, mely kápolna még 1664-ben is fennállott.

Thúryval együtt a csatamezőn halt meg vagy rabba esett a kanizsai őrség színe-java. Ujlaky Sebestyén, Thúrynak vitéz hadnagya súlyos sebekkel borítva a törökök kezébe került. A vitéz Balaskó Vince deák, Adonyi Bálint, a hős György deák stb. sok jó vitézzel egyetemben elesett.

Kanizsa asszonyai özvegyekké, gyermekeik árvákká lettek. Az egykorú feljegyzések szerint nagy sírás-jajgatás volt Kanizsán. Thúrynak özvegye s gyermekei a bánatnak és a kétség-beesésnek adták magukat. Az özvegyről írja az elhunyt hős deákja:

*Sírástól ű nem akara megszűnni.
Ha lehetne ű is kész vón meghalni, ővele mind
együtt eltemetközni, hogysem immár ez világ
szerint élni.*

Sírástól a hóst azok az ifjak is, akiket Thúry György nevelt föl, s akik benne atyjokat veszítették. Ezekről énekli volt deákja:

*Az kiket gyermökségökből feltartott, és sokféle
szerencséken hordozott, és űvéük sok
dolgokban forgódott, űhöz-á-jok jó hírt, jó
nevet adott.*

*Ezek csoda nagy sírást tesznek vala, sem éjjel,
sem nappal nem szűnnek vala.
Azért immár jutának bujdosóba,
mert elesett fejőknek koronája.*

De nemcsak Kanizsán, hanem az egész országban nagy volt a gyász. Az egykorú levelek, miket az ország nagyjai váltottak egymással, alig találnak szót, mellyel a nagy veszteséget, s e veszteség fölött támadt fájdalmat kellően kifejezhetnék.

Németországban külön újságlapok siratták Thúry György halálát. Velence államában is nagy részvétet keltett a gyászeset. Hiszen Thúry Györgyöt ott is jól ismerték; mert a velencei tanácsot ő tartotta volt török hírekkel.

Thúry György halála a legnagyobb csapás kétségkívül a Zalaságra volt. Itt siratták őt legjobban, mert ez a vidék egyetlen védelmezőjét veszítette el benne. Méltán írta tehát a krónikás a Zalaság községeről: „Minden ember Thúry Györgyöt kiáltja; kicsiny s öreg mind egyaránt óhajtja!”

Hogy mit jelentett Thúry György Zala megyének, azt az események hamar megmutatták. Alig egy hóval halála után Istvánffy Miklós már azt írja Batthyány Boldizsárnak: „Immár Thúry György halála után több harminckét falunál hódolt meg!”

És ez a hódoltatás mindig nagyobb és nagyobb arányokat öltött. Persze a töröknek már nem kellett Thúry Györgytől tartania. Azelőtt a Kanizsa vizén sem mert átkelni; most meg már magát a kanizsai várat is kerülgette. Thúry György lantosa előre látta mindezt, s jó eleve énekelt:

*Kár lón, vitéz, most itt néked meghalnod; mert
Zalaság, azt bizonyjal megbánod, vagy hogy az
földet te pusztán hagyod, vagy az, hogy az adót
nékik megadod.*